

УДК 336.1

Макарова О.О. аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
Науковий керівник: Нагорна І.В., к. держ. упр., доцент, доцент кафедри місцевого
врядування та розвитку територій

(Інститут публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна)

РОЛЬ МИТНИХ ОРГАНІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України державний управлінський апарат постав перед складною задачею: забезпечення протистояння військовій агресії при необхідності забезпечити подальше функціонування економіки, наповнення державного бюджету і стабільність державних видатків на критично важливі галузі. Задля стимулювання ведення зовнішньоторговельної діяльності, надходження в країну життєво важливих товарів, в тому числі у вигляді гуманітарної допомоги, а також оперативного вирішення нагальних питань Урядом України вживались дієві заходи щодо спрощення митних процедур на кордоні під час митного оформлення гуманітарної допомоги, деякі категорії товарів звільнялись від оподаткування ввізним митом і ПДВ.

Ці заходи, безумовно, мали позитивний ефект на оперативне забезпечення фронту всім необхідним. Втім, вони не могли не позначитись на показниках надходжень митних платежів до державного бюджету України. Разом із окупацією частини територій, призупинення діяльності більшості митниць і митних постів в північних і східних регіонах країни, загальним спадом бізнесової активності фактор державного регулювання адміністрування митних платежів сприяли негативному показнику виконання планових надходжень від Державної митної служби України до державного бюджету.

За інформацією Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, у 2022 році до загального фонду державного бюджету надійшло 1 491,1 млрд гривень, що на 37,5% більше за минулорічний показник. При цьому такому зростанню ми завдячуємо саме міжнародній підтримці від наших партнерів, яка надходила в формі грантів (за бюджетною класифікацією гранти є частиною доходів бюджету). Сума грантів до загального фонду доходів Держбюджету становила 480,6 млрд грн [1].

В цілому, у 2022 році державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 911,1 млрд грн, що за оцінкою становить близько 20% ВВП. ПДВ з ввезених в Україну товарів впав на 33% саме через скорочення імпорту. Так, імпорт впав в результаті стрімкого скорочення інвестицій (через війну, брак коштів та високу невизначеність), тоді як споживчий попит на імпорт також падав через нижчі доходи домогосподарств [1].

За даними самої Держмитслужби, у 2022 році митниця забезпечила виконання індикативного показника надходжень митних платежів до державного бюджету на 56,9%. Фактично було перераховано 300,8 млрд грн із запланованих 528,3 млрд грн. Для порівняння, у 2021 році Держмитслужба виконала план на 106,7%, перерахувавши 484,9 млрд грн при запланованих 454,7 млрд грн. Це на 126,3 млрд грн (або на 35%) більше у порівнянні з 2020 роком, який лишив по собі результат у 358,6 млрд грн або (93,7% від плану) при запланованих (382,8 млрд грн). У 2019 році при запланованих 395,3 млрд грн, Держмитслужба фактично перерахувала 372,5 млрд грн або 94,2% від плану [2].

У цілому надходження митних платежів до загального фонду держбюджету за минулий рік (275,5 млрд грн), порівняно з відповідним періодом 2021 року (409,3 млрд грн) зменшилися на 32,7%, що кореспондується з річним прогнозом Нацбанку України щодо падіння ВВП у 2022 році на 31,5%. Зокрема, обсяги оподаткованого імпорту товарів у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, скоротились на більш ніж у 2,7 рази (з

68,2 млн тон у 2021 році до 25,8 млн тон у 2022 році). Так, суттєве зменшення надходжень митних платежів у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, відбулось при імпорті: 1) нафти та нафтопродуктів – на 52,8 млрд грн; 2) легкових автомобілів – на 31,9 млрд грн; 3) газів нафтових – на 20,5 млрд грн; 4) вугілля кам'яного, коксу – на 9,8 млрд грн [2].

Якщо ж взяти довоєнні показники виконання планових надходжень у 2022 році, протягом січня – лютого 2022 року Держмитслужбою перераховано 76,8 млрд грн при плані 69,9 млрд грн, що становить 110% зазначеного планового показника [2]. Тобто фіскальна функція митних органів на початку 2022 року показувала тенденцію до планового виконання індикативів із наповнення бюджету.

Які ж фактори спричинили недовиконання фіскальної функції митними органами під час дії військового стану? Перш за все, це надання пільг зі сплати податків при імпорті товарів, не пов'язаних із протидією збройній агресії країни-окупанта. Надані пільги у квітні – червні 2022 року склали 42,1 млрд грн (зокрема пільги, надані при ввезенні автомобілів громадянами – 26,2 млрд грн; пільги «спрощенням» – 13,3 млрд грн; пільги зі сплати мита надані підприємствам – 2,6 млрд грн).

Ще одним важливим показником були пільги при імпорті продукції оборонного призначення – 31,4 млрд грн, зокрема з них 4 млрд грн – відстрочення сплати митних платежів під час ввезення на митну територію України товарів, кінцевим отримувачем яких згідно з умовами договору визначено Міноборони, ЗСУ.

Також Урядом були запроваджені пільги зі сплати акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів (переважно тютюну) – 28,1 млрд грн. Наприкінці року актуальними стали пільги, спрямовані на відновлення енергосистем та забезпечення громадян електроенергією. Лише протягом листопада – грудня 2022 року обсяги наданих пільг склали 4,8 млрд грн, у тому числі з імпорту електрогенераторів – 3,8 млрд грн.

Крім того, встановлення 7% ставки оподаткування ПДВ та нульової ставки акцизного податку на пальне призвело до зменшення надходжень цих податків з імпорту пального у березні – вересні 2022 року на 46,2 млрд грн відповідно до Закону України від 13 березня 2022 року № 2120. Навіть після часткового відновлення правил оподаткування акцизним податком у вересні 2022 року обсяги розрахункових умовних недонадходжень акцизного податку та ПДВ у жовтні – грудні 2022 року склали 20,7 млрд гривень.

Таким чином, як ми бачимо, зменшення фізичних обсягів оподаткованого імпорту поряд із зниженням ставок податків на нафтопродукти та збільшенням обсягів пільгового імпорту, перш за все гуманітарної допомоги та товарів оборонного призначення, спричинили недовиконання фіскальної функції митними органами. Втім, тут варто відзначити, що в даному випадку коригування ролі митних органів у виконанні фіскальної політики держави відбулось саме через активне державне регулювання цієї сфери в умовах воєнного стану та необхідність вирішення більш нагальних гуманітарних питань, пов'язаних із виконанням суспільного запиту і забезпеченням безпекової функції держави.

Список використаних джерел:

1. Офіційна сторінка Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. [Електронний ресурс]: URL : <http://surl.li/ganid> (дата звернення 09.02.2023)
2. Офіційна сторінка Державної митної служби України. [Електронний ресурс]: URL : <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvava-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> (дата звернення 09.02.2023)